

21.3.2013 SLOVENIJA

Naslov: 25.671: črn madež na listu uspeha samostojne države

Avtor: Igor Đukić

Izbrisani:

Prešernovo gledališče Kranj je pogumno in brezkompromisno zarezalo v pretresljivo, če ne šokantno težavo, ki že več kot dvajset let pesti slovensko državo.

Izbrisani. Ljudje, ki to niso. Posamezniki in družine, ki jim je država samovoljno in na nezakonit način odvzela pravico do pripadnosti, pravico do osnovne človeške potrebe po obstoju in priznanju, pravico do občutka, da so del nekega racionalnega, stabilnega družbenega kolektiva, in jih izbrisala iz registra stalnega prebivalstva Republike Slovenije. Posledice tega strahopetnega dejanja, za katerega danes nihče noče slišati, da se je zgodil – in zgodil se JE! –, so bile katastrofalne. Ti ljudje brez eksistencialne identitete, bitja, ki so tu, a v resnici ne obstajajo, saj brez dokumentov, ki so jim bili odvzeti ali namenoma uničeni, niso mogli dokazati, kdo pravzaprav so, so izgubili zaposlitev, pravico do socialne podpore, obstajala je možnost deložacije, ostali so brez zdravstvenega zavarovanja. Propad, fizični, psihični in materialni, teh "etiketirancev", teh sodobnih Judov ("če nisi to, kar želimo, da si, kar hočemo, da si, nimaš pravice biti tu"), je bil neizbežen.

Številne vlade, ki so prišle in padle, te težave niso mogle ali niso želele rešiti. Kljub pozivom in odločitvam sodišč, tako domačih kot evropskih, naj se primer izbrisanih konča v njihovo dobrobit, naj se odstre tančica tajnosti in skrivnostnosti, ki je leta mazala oči javnosti, naj se s prstom pokaže in na glas izusti Zolajev "J'accuse" (Obsojam!), se kalvarija izbrisanih ne neha. Bременilna teža te specifične številke – toliko ljudi namreč šteje sramotna lista izbrisanih – ostaja in samo še bolj reže v zavest nas vseh, ki SMO in ki si (ne)hote in (ne)zavedno zatiskamo oči.

Če vladam to ni uspelo, bi morda lahko gledališču? Lahko tej obliki medija prek neposrednega, "face to face" nagovarjanja občinstva, ki je v vsej svoji razgaljenosti ranljivo, čustveno in občutljivo, uspe kaj spremeniti? Lahko preplet fikcije in realnosti predstavi obstoječo težavo v drugi luči in vsaj zaneti iskro neke rešitve?

Režiser Oliver Frlijić (tujec, zanimivo, ne?) meni, da v kontekstu družbeno-kritičnega gledališča, zagotovo. Z igralkami in igralci kranjskega gledališča – prav vse odlikuje kompleksna, večplastna in čutna igra – je ustvaril čustveno nabit odrski kolaž fiktivnih in dejanskih zgodb ter s trpkim političnim teatrom plast za plastjo razkrival in dokumentiral tragiko izbrisa in njegov absurd.

Protagonisti na odru niso risali samo likov, ki so jim bili v precej svobodnem procesu improvizacije, a znotraj avtorsko določenih okvirov dodeljeni, temveč je režiser angažiral tudi njihove lastne miselne tokove in njihova lastna opažanja v zvezi z omenjeno problematiko. Tako lahko občinstvo (ne)prizadeto sledi nenehnim preskokom med režijsko vodenimi, torej zaigranimi, trenutki in trenutki igralčevega lastnega razuma, njegovih lastnih občutij.

Iz splošne, zgodovinske kronologije sicer fizično nekrvavega, a zato toliko bolj čustveno smrtnega "etničnega čiščenja" v ospredje sili tragična zgodba neimenovane družine, ki je pristala na seznamu "odpisanih". Tipičen stanovanjski blok. Družine, ki živijo v njem, se poznajo leta. Prijateljujejo med seboj. Razlika? Ena od njih je "južnjaška". Oče, mati, dva otroka, brat in sestra. Nastopi obdobje osamosvojitve in prikriti izbris. Vse slovenske družine v bloku kar naenkrat, tudi (ali predvsem) iz materialnih potreb, obrnejo hrbet dotični družini. Sledi verbalno maltretiranje, zaničevanje, obsojanje ... Pritisk je prevelik, zato ... Naj gre za resnično ali izmišljeno fabulo, rezultat usodno zaznamuje nosilce tragičnih vlog in zunanje opazovalce (nas).

Zagotovo najbolj presenetljiv trenutek predstave, vsaj za občinstvo, sledi na koncu. Moški del igralske ekipe (**Miha Rodman**, **Aljoša Ternovšek**, **Borut Veselko** in **Matjaž Višnar**) nagovori občinstvo in ga prosi, da iz solidarnosti do izbrisanih dovoli uničenje osebnih izkaznic, ki smo jih gledalci ob vstopu v dvorano oddali v škatlo. Sledi mukotrpna tišina. V zrak suneta dve roki, moškega in ženske, ki to dovolita. S škarjami izkaznici uničijo. Tišina se nadaljuje. Igralci čakajo, ali se odzove še kdo. Odziva ni, zato se občinstvu zahvalijo. V ospredje stopi ženski del ekipe (**Vesna Jevnikar**, **Vesna Slapar** in **Darja Reichman**), ki razloži, zakaj pri tem dejanju ni sodelovala: iz lastnega prepričanja, da nasilje rodi samo nasilje, da uničenje osebnega dokumenta ne bo prineslo nove revolucije, rešitve.

In ravno ta boj med tem, kaj bi morali storiti, ko nam to kdo zaukaže, in tem, kaj storimo po lastni presoji, je pravzaprav bit problematike izbrisanih. Predstava ne želi šokirati (čeprav to stori, na zelo krut način). Ne vem, ali je cilj predstave pri občinstvu izvabiti sočutje in solze, a to stori. Vse, kar želi, je, da ozavesti ljudi, da jih opomni, da se okoli njih pomikajo "živi mrtveci" brez identitete. Res, da je deset tisoč izbrisanih status "mrtvega" spremenilo v "živega", a za preostale se "boj, ne, mesarsko klanje" nadaljuje.

Imena izbrisanih, izpisana na črno ozadje odra **Prešernovega gledališča**, pa bo "večen" opomin na krivico, ki se ne bi smela zgoditi v demokratični državi napredne Evrope.

Foto: Prešernovo gledališče Kranj